

a Fordító rövid, de annál hasznosabb háttéranyagot szolgáltatott értekezéssel vezeti be az olvasót a principatus első századának mezőgazdaságába, taglalja a fordított részlet forrásanyagát, és Plinius viszonyát az általa respektált mezőgazdasági szakemberekhez, s értelmezi annak teljes hallgatását a másik nagy kortárs agrárszakemberről, Columelláról. Az Utószó ismét apró tanulmány Pliniusról és művéről, amit gondosan összeállított bibliográfiák, rövid jegyzetszótár és a római mértékegységek jegyzéke egészítenek ki. A szép kiállítású kötetet Hieronymus Bock finom metszetei illusztrálják.

T. HORVÁTH ÁGNES

„Történelmi feljegyzések”

KNÉZY LEHEL: *Baja a forradalom és a szerb megszállás alatt.* (1918–1921) Történelmi feljegyzések. Baja, 1940, Corvin-Könyvnyomda és Újságkiadóüzem. [reprint 2009.]

A bajai Türr István Múzeum reprint sorozata újabb könyvvel bővült. A kiválasztott mű ismét egy ma már nehezen hozzáférhető könyv, mint a Rapcsány Jakab-féle Baja monográfia. Knézy Lehel könyve azonban azért tűnt el a könyvtárakból, és a könyvespolcokról, mert 1945-ben betiltották. A betiltás oka lehetett a könyv címe, hiszen a szerb megszállás is szerepel benne, vagy adódhattott a témájából, az októberi forradalomból is. (A Tanácsköztársaságot nem mutathatta be, hiszen Baján a szerb megszállás miatt nem volt.) Érdekes módon a betiltott könyvek listáján szereplő másik kiadvány szintén a szerb megszállás idejéről szól. Knézy könyvének célja a bajai nemzeti ellenállás bemutatása, ami már önmagában is elég lehetett a betiltáshoz, hiába igyekezett Knézy Lehel az 1918–21 közötti események pontos és korrekt bemutatására. Sipos Anna Magdolna szerint Knézy könyvét a kommunista ellenessége miatt tiltották be az 1946-os IV. jegyzékben.¹ A betiltás oka – az

eddig felsoroltak mellett – lehetett az is, hogy dr. Knézy Lehel az 1930-as években a Nemzeti Egység Párt (NEP) vármegyei központi párttitkára volt.

A könyv megírásában Knézy Lehel támogatatta dr. Bernhart Sándor, a város akkori polgármestere. Adatokat, kéziratokat, okmányokat, újságokat kapott a levéltáron kívül dr. Borbíró (Vojnits) Ferenc-től (a korábbi polgármestertől), Kovács Antaltól (kereskedelmi igazgató), Vámos (Wunderlich) József közgyámtól, Huber Károly, városi tisztviselőtől, dr. Fehérváry Dezső királyi közjegyzőtől, dr. Bánrévi György főispáni titkártól, Lakner István ny. városi főszámvevőtől, és Borsay Jenőtől, a bajai városi múzeum első igazgatójától. Különösen Huber Károly visszaemlékezése teszi egyéni hangúvá a könyvet, és emiatt gondolták, hogy Knézy Lehel a szerb megszállást Baján élte át, pedig csak 1920-ban a trianoni döntés után költözött a városba, tehát csak a megszállás utolsó évének volt szemtanúja Baján.

A könyv érdekesen vegyíti a néhány országos hírt a Baján történt események leírásával. Az eseményeket újságcikkszerűen inkább rövidebb – sokszor csak egy-két bekezdésnyi – hírekben közli. A történelmi pontosságra nemcsak a források összegyűjtésében törekedett, hanem több fontos dokumentumot teljes terjedelmében közöl levéltári hitelességgel. Néhány megállapításával ma már nehéz egyetérteni és itt nem a kifejezetten irredenta² részekre gondolok, hanem például arra, hogy 1918 novemberében Baján forradalom lett volna. *A forradalom kitörése* című fejezetet maga Knézy Lehel is úgy zárja, hogy: „A legtöbbnyire ismert külvárosi, bűnöző családokból származó katonák fellázították a hosszú háború alatt sokat nélkülözött, főként lerongyolódott szegénységet; erősen izgattak az itteni orosz fogoly kommunisták is.”³ az ezt követő *A fosztogatás megkezdése* című fejezet elején: „Néhány közismert lógos katona vezetése alatt a késő délutáni órákban fosztogatni kezdett a csőcselék.”⁴ – Ez a fosztogatás azonban a monarchia

¹ SIPOS ANNA MAGDOLNA: Index librorum prohibitorum a demokratikus Magyarországon. Könyvindexek 1945–1946. *Könyvtári Figyelő* 2007. 3. sz. <http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/index-librorum-prohibitorum-a-demokratikus-magyarorszagon-konyvindexek-1945%E2%80%931946/#more-459>

² Knézy az irredenta szót még nacionalista értelemben használja. Például a Magyar iredenta című fejezetben a társadalom ellenállást mutatja be, mely szerint az első irredenta szervezkedés 1919 júliusában kezdődött és a „szerbesítési törekvésekkel szemben a magyar kultúrának ápolását tűzték ki célul még pedig szellemi fegyverekkel: egyházi énekekkel, műkedvelői előadásokkal, dalárdával”. (KNÉZY 1940. 109.)

³ KNÉZY 1940. 13.

⁴ Uo.

összeomlásának kísérőjelensége volt, amikor a legelső társadalmi rétegek is megérezték, hogy a korábbi államhatalom megszűnt. A „*bajai polgárság önvédelmi alakulata*”, a „Bajai Nemzeti Tanács” megalakulása után hozzázkezdett a rendet – a fosztogatás anarchiájából – helyreállítani. Ez azonban csak rövid ideig tartott, mivel november 13-án megérkeztek az első szerb csapatok. A könyv a 43. oldaltól ezt mutatja be. Az események újsághírszerű bemutatása nem véletlen, hiszen Knézy Lehel évtizedeken keresztül foglalkozott újságírással: a Baja-Bácska, a Bácskai Gazdák és a Független Magyarország bajai politikai napilap felelős szerkesztője is volt. Részen krónikaként, részen történelmi feljegyzésként, villantja fel az akkori eseményeket. A könyv végén ezért nincs tartalomjegyzék, hanem helyette név- és tárgymutatót találhatunk, ami az egyes témák, személyek gyors visszakeresését teszi lehetővé.

A bajai történetek túlmutatnak a városon, egy általános történet részei, ahogy Herceg János a Kalangyában 1944-ben megjegyezte: „Dr. Knézy Lehel könyve a szerb megszállás első három esztendejéről szól, s az események, amelyeket az idő távlatából emlékeztünkbe idéz, nem szorosan Bajához kötöttek. Körülbelül hasonló események játszódtak le akkoriban az egész Délvidéken.”⁵ Tanúságát így foglalta össze: „az előttünk fekvő könyv nem vádirat, hanem emlékkönyv, a bajai magyarság hősi emlékkönyve. Ha egyszer megírják a Délvidék történelmét, úgy dr. Knézy Lehel könyve jó és megbízható forrásmunkául szolgál majd. Adatainak gazdagságán túl főleg tárgyilagossága, igazságszeretete, ahogyan az idegenben is elismeri a jó megnyilatkozásokat és az emberi érzületet, s a helyes történelmi szemlélet tesz ki igazán értékessé dr. Knézy Lehel könyvét.”⁶

Knézy Lehel könyve dr. Rapcsányi Jakab Baja című monográfiája kiegészítésének is tekinthető, hiszen a város egy fontos korszakát kétszáz oldalon

BAJA A FORRADALOM ÉS A SZERB MEGSZÁLLÁS ALATT. (1918–1921.)

TÖRTÉNELMI FELJEGYZÉSEK.

IRTA:
DR. KNÉZY LEHEL

tárgyalja, amelyre a Rapcsányi-féle monográfiában csak három és fél oldal jutott. A Knézy-könyv hitelesebb is, hiszen az iratok a levéltári számukkal együtt szerepelnek, tehát visszakereshetők ma is. Az erről a témáról szóló első tudományos könyv csak 1974-ben jelent meg. A Gergely Ferenc és Kőhegyi Mihály által írt „A Pécs-Baranya-Baja háromszög történelmi problémái 1918–21 között” című könyvet szintén a szintén a bajai múzeum jelentette meg a történelmi fehér

foltok eltüntetése, valamint a jugoszláv és a magyar nép közeledésének érdekében a Bajai dolgozatok című sorozatának I. kötetként.

A múzeum most a harmadik hasonmás – egy tanulmánnyal bővített – könyvének előfizetési felhívásában azt a szándékot fogalmazta meg, hogy „*helytörténet nélkül nincs nemzeti történelem, reprint kiadásban kívánja emlékeztetessé tenni, olvasmánnyá formálni Baja város sorsának, hallatlanul izgalmas, mindinkább ködbe vesző eseményeit.*” A reprint kiadás viszont nem pótolhatja a helytörténet-szek munkáját, hogy egy új álláspontot alakítsanak ki a sokszor elhallgatott szerb megszállás idejéről, hiszen ha nem ösztönöz új gondolatokra, vagy új kutatásokra – akár család-történeti bújárkodásokra a könyv, akkor nem lesz része a bajaiak lokálpatriotizmusának, helytörténeti tudatának.

Előszavában egy hasonló gondolatot fogalmazott meg Knézy Lehel: „*Kimagaszló, történeti jelentőségű események, hősi eposzok, nem kínálkoztak könnyű és népszerű tárgyakul; ám a hétköznapiok kisszerűeknek látszó eseményeiben olyan hatalmas nemzetfenntartó, történelemformáló erők nyilatkoztak meg, amelyek nemcsak a küzdelmes napok szereplőinek válnak dicsőségére, hanem mindenképpen alkalmasak arra, hogy Baja városának, mint a nemzeti génusz hűséges őrének, tekintélyét és súlyát az egész ország előtt bizonyítsák.*”

Emellett Knézy Lehel a második világháború idején az egész magyarság sorsáért aggódott és a nemzeti összefogás gondolatát fogalmazta meg: „*országos érdek, hogy összes szellemi, erkölcsi, fizikai és gazdasági erőinket a nemzeti érdek szolgálatába állítsuk, úgy, hogy ez az összesített erő ne csak harcok idején produkálja a nemzeti erők teljességét, de*

⁵ Kalangya XIII. évf. 1944. 3. sz. http://adattar.vmmi.org/?ShowObject=folyoirat_oldal&id=3065&page=20

⁶ Uo.

*alapja legyen – ha kell – hosszú-hosszú éveken át az egymást osztály és társadalmi különbség nélkül igaz magyar testvérként szerető, támogató és soha el nem lanyhuló nemzeti összefogásnak.*⁷

FÁBIÁN BORBÁLA

Történelmi legendák és tények

HAHNER PÉTER:

100 Történelmi tévhit. Avagy amit biztosan tudsz a történelemtől – és mind rosszul tudod...

Budapest, 2010, Animus Kiadó. 320 oldla

Rendkívüli könyvbemutatónak adott otthont 2010. június 3-án a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, ahol Hahner Péter, a Pécsi Tudományegyetem újkortörténeti tanszékének vezetője ismertette legújabb történelmi ismeretterjesztő művét. Előadása valamennyi korosztály érdeklődésétől övezve, telt ház mellett zajlott. A szerző nem hazudtolta meg hírnevét, s pazar stílusban beszélt könyve megírásának körülményeiről és az apró műhelytitkokról.

A kötet korántsem tartalmazza valamennyi téves történelmi mítoszunk cáfolatát. A szerző szándékosan nem törekedett a teljességre még magyar viszonylatban sem, hiszen a Görgei árulásával, Zrínyi Miklós meggyilkolásával vagy a trianoni békével kapcsolatos legendák régóta ismertek, e témákról az érdeklődő olvasók már hosszú évek óta olvashatnak akár önálló könyveket is. Hahner Péter ezzel szemben inkább olyan közismert, mindenki által elfogadott történelmi tévHITEKET „ismertet meg” velünk, amelyeknek megdöntése szinte tabuszámba megy. Ezeket a régi, elavult, hiányos ismeretanyagon nyugvó legendákat a modern történelmi kutatások megcáfolták már ugyan, ám még nem mentek át a köztudatba – ilyen például, hogy a rómaiak sóval hintették be a lerombolt Karthágó helyét. Más történetek a marxista történelemszemléletnek köszönhetik létüket, s mivel módfelett leegyszerűsítik a valóságot, a mai napig makacsul tartják magukat az emberek kollektív tudatában. Példa erre a feudalizmust felszámoló polgári forradalmak mítosza, melyet természetesen majd a szocialista mozgalmak és forradalmak mítoszai követnek. A történelmi tévHITEK egy másik csoportja egy közösség vagy nemzet múltját tünteti fel kedvezőbb színben. Igen tartósaknak bizonyulnak

a más csoportok, közösségek, vagy nemzetek iránt táplált előítéleteinket megerősítő mítoszok is – mint például az indiánok kiirtásának legendája az Egyesült Államokban –, más legendákat pedig – mint a Kennedy-gyilkosság állítólagos rejtélye – a média munkatársai tartanak állandó izzásban a közönség figyelmének fenntartása érdekében.

A könyv elolvasása után egycsapásra megváltozik a véleményünk nagyon sok, belénk ivódott előítéletről. Az ókort nem fogjuk többé elsősorban a rabszolgaság intézményével azonosítani, sem Nérot annyira eszement és idióta zsarnoknak tartani, hogy felgyújtsa Rómában saját palotáját és műkincsgyűjteményét. A középkori urakról kiderül, hogy nemhogy erényövet nem használtak a valóságban, de az „első éjszaka jogával” sem rendelkeztek; a középkori emberek sem voltak ostobák, egyáltalán nem tartották laposnak a Földet. Lucrezia Borgiát és Medici Katalint sem gondoljuk ezek után romlott méregkeverőnek, s a magyar nemességet sem vádoljuk majd a mohácsi síkon, vagy a győri csatában elszenvedett vereségekért. Ugyancsak nem tartjuk majd kizárólag a fehér ember bűnének az újkori rabszolgakereskedelmet és az indiánok kiirtását sem. Hahner Péter kutatásainak, szemléletformálásának hatására előítéleteinket sutba vágva megváltoztatjuk korábbi nézetünket a feleségeit „lenyakasztató” VIII. Henrik angol, a „véres kezű, veszedelmes zsarnok” II. Fülöp spanyol, a „gyenge kezű” XIII. Lajos, a „cinikus” XV. Lajos és a „buta, lusta, tehetégtelen” XVI. Lajos francia királyokról, valamint a nevetséges pojácaként elhíresült III. Napóleonról, s Mária Teréziát és II. Katalint sem fogjuk ezután gátlástalan férfifalóknak, Viktória királynőt prúd, álszent asszonynak tekinteni. Al Caponét sem tartjuk majd ártatlan emberek tömeges gyilkosának, s Adolf Hitler sem egyheréjű szobafestőként fog lelki szemeink előtt megjelenni, ugyanúgy, ahogy Nixon sem az USA legrosszabb elnökeként.

Az előítéletek után lássuk, milyen belénk ivódott történelmi mítoszokat dönt meg a könyv!

Spartacusra nem tekinthetünk úgy tovább, mint az egyetemes szabadság igazságos harcossára. A Szent Koronával kapcsolatos ismereteink is módosulnak némileg, s Könyves Kálmán királyunkat sem véljük majd annyira korát meghaladó, felvilágosult uralkodónak, aki betiltott Magyarországon mindennemű boszorkányégetést. Hódító Vilmost pedig nem tartjuk majd az utolsó eredményes hadvezérnek, aki hadseregével sikert ért el Angliában.

⁷ KNÉZY 1940. 199.